

navadnega poletnega prebivališča grofov Turjaških pogledati, mi ni dopustil čas, akoravno bi bil to rad storil. Posebno lep razgled proti Ljubljani in Snežnikom se nek odpira tam krog in krog.

Blizalo se je že solnce zatonu, ko sem Studenece zapustil. Ker se je ljubljanskemu vozaču zlo domú mudilo, sem si najel na Studencu drug voz, in šlo je precej hitro nocojsnemu prenočišču, Turjaku, nasprot. Gosta tema je kmalo pokrila zemljo, al vendar mi ni bilo dolgočasno, zakaj moj duh se je bavil zopet, kakor pri vožnji čez močvirje, ob gričih pred Šmarijo in o njih hrabrih jugoslovanskih braniteljih. Sledil sem jim, verlim junakom in braniteljem naše domovine, v duhu naprej doli proti Višnji gori in Laščam, in se že naprej serčno veselil, viditi ravno o tem popotvanji kraje, kjer so oni tako krepko učili ptuje silneže razločevati, kaj je „moje in kaj je tvoje.“ Bilo je že pozno, ko dospeva v gostivnico pod Turjak. Hotel sem pa vendar še nocoj koračiti gori na turjaški grad, kamor sem bil od dobrih znancov in prijatlov že večkrat povabljen. Da bi se nekoliko pogrel, ker je precej hladen nočnik pihal, stopim v gorko gostivnico in najdem tū mnogo popotnih, med drugimi tudi gospoda dekana Holcapfel-na iz Ribnice. Priljudno se spustijo z mano v pogovor, in ker iz mojih besed spoznajo, da mislim še naprej iti, mi prijazno svetujejo, naj raj tū prenočim, ker je že pozno. Ubogal sem jih. Kremljala sva potem s prečastitim gospod dekanom, verlim Gorencom, do terde noči in med drugim tudi marsikaj se pomenila o naših ljudskih šolah. Pravi pedagog so ta gospod in res zaslužijo slavivni križec, ki jim kinči domoljubne persi.

Pozno že sem se podal k počitku.

Ko se drugo jutro prebudim, me je že pozdravljala svit danú skoz okence moje spavnice. Urno šinem na kviško, zakaj danes me je bila volja veliko prehoditi. Najprej sem bil namenjen pomuditi se nekoliko v Turjaku, potem pogledati Lašče, Ponikve in udariti poslednjič memo Dobrega polja in Kerke proti Zatični, kamor sem upal do večera dospeti. Od Turjaka sem že poprej marsikaj slišal in bral, toraj je želja, vse to z lastnimi očmi viditi, pospeševala moje korake. Domačo pesemco prepeva je sem več skakljal ko šel navkreber po rižasti, v letu 1842 na novo in prav dobro izpeljani cesti. Kmaló se mi je pokazal orjaško zidani grad — slavna zibel ene najhrabrejših rodovin slovenske zemlje; ni tudi dolgo terpelo, in stal sem pred grajskimi vratmi. Kakor sem že zgorej rekel, sem o Turjaku že poprej mnogo slišal in bral; tudi marsikteremu bravcu je gotovo več ali manj o tem znanega, vendar pa hočem še nekoliko omeniti, kar nam stari pisatelji o Turjaku pripovedujejo; zakaj važna in prevažna je zgodovina tega gradu in kraja — vredna, da se nekoliko pri nji pomudimo.

Pred gradom stoji častitljiva stara košata lipa, starim Slovcem sveto drevo. V nje sencí je napravljena pripravna klop za počitek. Vsediva se v duhu, ljubi bravec, na-njo, in slušajva povesti starih mož.

Valvazor piše o tem: „Prebiraje stare zgodovinske bukve najdem v njih, da je na tem mestu še pred Kristusovim rojstvom mesto stalo, ktereга razni zgodovinarji imenujejo Arupenum, Auruponum, Aurupium.“ — Pisatelj Hieronim Megiser to v svojih spisih poterjuje ter še pravi, da se je Octavian Avgust, rimski cesar, osebnó s svojo vojsko leta 31 pred Kristusovim rojstvom tega mesta polastil, mu pa s požarom (ki mu je zažugan bil) prizanesel in ga zopet Aurupencem — Auerspergom — Turjaškím — v stanovanje prepustil. — Pisatelj Jan. Melh. Mader poterjuje vse to in pristavlja še, da je leta 451 po Kristusovem rojstvu „šiba Božja“ Atila to mesto popolnoma razdjal; na to mesto so pozneje turjaški terdni grad ravno tega imena postavili, o kterem pa dandanašnje le še male razvaline na sprednjem griču pod sedanjim gradom

spričujejo. — V dokaz, da so Rimci nekđaj tū bivali, navaja Valvazor napis nekega kamna, ktereга pa že o njegovem času več najti ni bilo. Napis na tem kamnu se je nek glasil:

D. M. AUR. SENEACIONIS. MIL. COH. V. PR. P. V. EX CECIL. QVI. VIX. ANN. XXX. M. VIPIUS. TITIUS. COMANIPUL. EX. HER. CONTUBER. CAR. POS.

Pisatelj Mader piše dalje: V letu 1067 je Konrad Turjaški, ki je s svojima pravima bratoma Pilgramom in Adolfom Turjaškím mirno v Turjaku prebival, ne daleč od starega zidovja nov — tedaj sedanji — grad sozidal. Enako piše o temu tudi Schönleben, samo da dōbo zidanja stavi okoli leta 1060.

Valvazor nadaljuje: „Še dan današnji se kaže na zadnjem, vélikem, okroglo zidanem stolpu lepo zdelan in pozlačen kamen, na kterem se vidi nekoliko gerbov, v sredi njih pa velik, krasno izdelan in pozlačen tur: kot stari turjaški gerb. Pod njim je sledeči napis: „V letu 1067 se je grad po Konradu Turjaškém zidati pričel; pozneje, v letu 1511, ga je potres razdjal; jaz, Trojan Turjaški, sem ga do tal poderl in na novo sozidal leta 1570.“

To je napis, ki se še dan današnji vidi in bere.

(Dalje sledi.)

Narodna pripoved.

(V narečji isterskem).

Bivali su tri brati na nekoj gori, pak jim je oganj zamoril i ogasnul, ter si ga nisu mogli nikako dobiti. A znali su, da va istoj gori živi neki starac, ki ima ognja. Zato se odputi najprijia najstareji brat k starcu po ognja. Kada mu pride u kučicu, ga nagovori: „Zdravo starče! dajte mi ognja.“ A starac mu reče: „Sinko! dat ću ti ja ognja, ako mi poveš: Ča ni bilo, ča neče biti?“ A on mu nezna povāt, i ta ga klade pod neki čabar. Kada brat ne pride z ognjem, gre sredni glāt (gledat), ča je z bratom, i ognja prosit. Ko ta pride k starcu, ga pita za brata i oganj, a on mu reče: povej mi: „Ča ni bilo, ča neče biti? ću ti dat ognja i brata.“ Al siromah mu nezna povāt, i mora k bratu pod čabar. Sada vidši najmlaji brat, da ni bratje ni ognja, se uputi sam k starcu, i pridši k njemu u kučicu reče: „Starče! dajte mi ognja i brate; a starac: Povej mi: Ča ni bilo, ča neče biti? ću ti dat ognja i brate.“ Nato počne mladić govoriti: „Imel san pokojnoga otca brez kersta, pak san posadil jedan bob, i po njen san šal na nebo, kupil san verč kersta, a ten toga mi je kravica popasla bob, pak nisan mogal doleka, i san kupil starić mekin, povezal san sve jednu po jednu za moč doleka priti; sada mi je još malo manjkalo, hitil san se doleka i zapičil san se na živu sten, verč san razbil, a kersta nisan prolil; šal san doma, san zel pralicu i bat, i san se vanka zuimal, a kad san se znel, san pokojnoga otca kerstil. Dragi starče! daj mi sada ognja i brate.“ I starac mu je dal ognja i brate. Zapisal J. Volčić.

Kratkočasnica.

Bezeg daj moža!

Resnična prigodba.

Malo pred Božičem je ciganka nekemu 27 let staremu dekletu prerokovala ali kakor pravijo „kvarte šlōgala“: ako ne bo na sveti večer bēzga tresla in v tem klicala „Bezeg daj moža!“ — ne bo prihodnji predpust, akoravno bode dolg, spet nobenega moža dobila. Deklica, si popolnoma zvesta, da ji bo bezeg moža dal, gré komaj pričakovavši božičnega večera za sosedov skeden bezeg trest pa moža klicat. Ob skednju je bila versta otegov zložena, na kterih precej visoko je umazan piskrovezec s svojo robo tiho ležal. Ker je pa dekle naše na vso moč drevesce sukalo in „Bezeg daj mi moža“ kričalo, je mastni Madjarček viditi hotel, kaj da jeto. Al slama se spodersne in loncovéz telebi z otegov

na tla — ravno pred njo, za njim pa vsa njegova roba: gorjača, drat in mišnice. Neumnica se je tako prestrašila, da se je kot šiba tresla na celem životu in strahú zbolela, ker ji je bezeg tako hitro moža pod noge vergel. Rekla je, da nikoli več ne bo bezga tresla.

Naj bo prigodba ta v poduk vsem našim deklicem, ktere od cigank moža pričakujejo. J. V—c.

Dopisi.

V Kastvu *) 1. januarja. A. M. — Tudi pri nas je dnarna zmešnjava velika; kdaj je bo konec, sam Bog vé. — Iz Gospiča smo dobili čiste, bele pšenične moke; kruh iz nje je pa tamno-rudečkast, neukusen, in v želodec se spraviti ne dá; tedaj tudi žitna bolezen menda ni deleč od nas. — Kar krompirja na polji ni pognjilo, ga pa v hramih trohni; kmetji se bojijo, da ne bi prišli ob seme. Božične praznike pa smo slišali od vseh strani žalostno novico, da repa v kadéh neobično berblje, kipí in gnjije, — znabiti, da ste repna in krompirjeva bolezen prave sestri, le ena mlajša od druge, vse pa hčere edinega oidia. Že tri leta na repi od celjka (perja) noter doli v koren rujave proge zapazujem, pa vselej le pri pozni repi, v dolinah, vlažnih in mokrotnih krajih in po dolgem dežji. Zgodnji krompir (hvala slavni ljubljanski kmetijski družbi! da ga imam že več sort), čeravno zavolj suše reven, je vendar vés zdrav; tako tudi zgodnja repa; čeravno zavolj suše smo je malo pridelali, je bila in je še zdaj vsa zdrava. Zgodnji krompir, perve dni julija ali malega serpana drugikrat vsajen, je bil prav lep in ukusen, al plesnoba mi ga je malo po malem do zadnjega zerna pokončala; navadni krompir po dolinah in vlažnih krajih sajen ni nič srečnejši; tako tudi pozna repa, na nizkih in vlažnih njivah posejana, je po dolgem deževanju v zadnji polovici novembra hudo zbolela. Pri nas, kjer zima nikoli nagloma ne pride, (najhujsi mraz — dobrih 4 stopinj R. je bil 19. decembra), je navada, da drobno repo na njivah noter do sred zime pustimo, da se za živino odebeli; le ta repa je v mokrotnih dolinah že vsa strohnela; na višjih suhotnih in zračnih zemljiših je pa še danes lepa in zdrava; tako je krompirja, kterege so manj terdovratni kmetje, zapustivši staro kopito, na zračnih njivah in gričih sadili, tudi še čez polovico zdravega. Če je tedaj, kakor se mi zdi, repna trohljina krompirjevi zeló podobna, zakaj bi umni gospodarji kakor krompir tudi repe zgodaj in na zračnih visokih zemljiščih ne sejali? — Poskusimo to v prihodnje! Kakor pravi kristjani smo otroki nebeškega Očeta: z levo roko skésani tolčimo na svoje persa, s pravo pa lovimo očetovo palico, da se branimo kar je moč njenih udarkov!

Iz Černomlja 3. jan. ≡ Danes opoldne so ustrelili v Loki nekega ptujega ovčarskega psa, ki se je Bog vé od kod pritepel in je, kolikor se je do zdaj zvedilo, v Metliki 4 ljudi popadel. Ali je bila mērha stekla ali ne, ne vemo za gotovo, ker nihče ne vé, od kod se je pri-

*) Starost našega grada (mesta) ni znana; Latini in Lahí so ga vselej Castua nazivali; prosti narod, bližnji in daljni, kakor tudi stare horvaške in glagolske listine ga Kastav — imenujejo; v starih cesarskih pergamenah iz Dunaja se pa bere: „Unsre libe Stodt — Kästauh — Kästenuke — ker Kastav je bil sredina kostanjevega gaja v Primorji, kterege merzli sever, od kar so gojzdi v Čicarii poderti, čedalje bolj pokončuje; vendar lepi kostanji na vse strani — Kastva — po dolinicah staro resnico sami dokazujejo. Toliko v prijazen odgovor gosp. J. V. in drugim, ki so že zdavnaj v „Novicah“ ime Kastav iz laških besed Castaldo in Castello izpeljali. Castello = Kastav — Kastavac — Kastavščina = je prenapeta izpeljava; Castaldo, ker so tukaj največ Lahí zapovedovali, je laško ime cerkvenega in kapitulskega starešina oskerbnika; kastaldščina je pa pohorvaščeno ime opravila. Marsikteri starček še danes poprašá: „ki derži kastaldščinu ovo leto?“ Pis. **)

**) Hvala lepa! Kaj sladák je m.; ne vémo, s čem bomo povernili. Vred.

tepla; vselej je pa v takih okoljšinah bolje in varniše, da se popadeni brez pomude podveržejo predpisanemu ozdravljanju in da se tudi vse drugo tako stori kakor postava veleva; bolje je, da v takih zadevah, ko se nič za gotovo ne vé, se stori kaj po nepotrebnem, kakor da se kaj potrebnega zanemari. In tako upamo, da popadeni bojo zdravi ostali. Tisti pa, ki mislijo, da pozimi ne more pes steči, se motijo, ker skušnje učé, da vsaki čas skozi celo leto je to mogoče. Naj tedaj tudi drugi, od kterih se še zdaj ne vé, da jih je omenjeni pes popadel, berž k zdravniku gredó, da se rana ne zanemari. Tudi če je ktero živino pes popadel, naj povejo to berž zdravniku.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Presvitli cesar so ukazali, naj maršira berž precej armade na Laško, ker — kakor „Oest. Corr.“ pravi — nepokojna stranka si v nekterih krajih lombardsko-beneškega kraljestva na vso moč prizadeva, mir teh dežel spodkopati in zdražiti tudi mirne njih prebivavce. In berž se je več regimentov iz Dunaja in dunajske okolice po železnici podalo na Laško, pa ne, da bi vojsko začeli s kakošno drugo deželo, ampak da ondi zatrejo prekućijske namere nepokojnih domačih in odvernejo miroljubnim stanovavcom nadloge nepokojstva. Čeravno se je že marsikaj slišalo iz Laškega, je vendar ta novica prestrašila vse, ki niso misliti, da je tako hudo. Še večji hrup pa so po vsem svetu naredile besede cesarja Napoleona, ki jih je na novega leta dan, ko je poslance unanjih deržav sprejel, rekel poslancu našega cesarstva, baronu Hübner-ju. Že štiri dni so vsi časniki vsi polni teh besed, ki jih obračajo na vse strani, — in res so osupnile tudi dnarničarje na borsah tako, kakor da bi bil že oginj v strehi. In kako so se glasile te besede? „Žal mi je — je rekel Napoleon našemu poslancu — da si moja in Vaša vlada niste več tako dobre kakor nekđaj; vendar recíte cesarju, da pri vsem tem se moje serce do njega ni celó nič premenilo.“ Nekteri so hotli še ojštrejšé besede slišati. Da taka govorica res ni rožic sadila, je gotovo; vendar mislijo drugi, da se vsaka beseda cesarja Napoleona ne sme tako na zlato vago devati, kakor da bi mogel svet plesati kakor sam on gode. Poslancu papeževemu pa nek še celó besede ni privošil, ampak ga je memogredé le nekako serpo pogledal. Kmali drugi dan so začeli vladni časnik „Moniteur“ in drugi vladni udani časniki svet tolažiti, da cesar ni nič hudega mislil, — al beseda je bila že iz ust in včasih je tudi beseda — konj! Sedaj se je začelo ugibanje: odkod in zakaj ta spremín cesarja Napoleona, ker mu naša vlada vendar očitno ni nič žalega storila? In najdlí so nekteri vzrok v tem, da naša vlada noče storiti kar francozka od nje terja zavoljo papeževe in napolitanske vlade; ona terja namreč, naj avstrijska vlada, ker tudi gospoduje na Laškem, omenjenima dvema vladama ojštro zažuga, da prenaředité marsikaj v svojih deželah in zboljšate svoje vladarstvo. Ker naša vlada tega noče storiti, se je zamerila Napoleonu, kteri je s sardinsko vlado tako dober, da si svet precej glasno na uho šepta, da bi utegníl ž njo potegniti, ako bi Sardincom spet greben previsoko zrastel in bi oni začeli kakor koli razpor z našo vlado. To je v kratkem zapopadek današnjih homatij. Kaj bo iz tega, sam Bog vé. Da bi pa móglá že vojska biti, je prenapet misel, ker na nebu političnem so se prikazale že večkrat še huje megle, — pa je potegníl drug veter in pregnal je hipoma vse oblake. Preden bo Napoleon strune še huje napél, bo vendar, ker je moder mož, resno pomislil, kako sam domá stoji.

— Po ukazu c. k. ministerstva za bogočastje in nauk morajo pri zidanji cerkve ali farovža vsi farani, pri zidanji šole pa vsi v tisto šolo všolani sosesčani tlake z delom in živino se vdeležiti ali pa namesto nje v